

15 грудня 2020 року

Президенту Всеукраїнської громадської організації
«Асоціація суддів України»
Олені Євтушенко

vnsal@ukr.net

Шановна Олено Іванівно!

Судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та Вищого адміністративного суду України висловлюють повагу вкладу асоціацій суддів у сприянні та захисті незалежності суддів і судової влади, верховенства права та прав людини.

Як зазначає Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) у своєму останньому висновку від 06.11.2020 року «Про роль асоціацій суддів у підтримці суддівської незалежності» перша мета асоціації суддів, спрямована на встановлення та захист незалежності, включає, серед іншого, захист суддів та органів судової влади від будь-яких зазіхань на незалежність, забезпечення права вимагати необхідні ресурси та задовільні умови праці, права отримувати належну винагороду та соціальне забезпечення, спростування несправедливої критики та захист від нападів на судову владу та окремих суддів, установа, просування та впровадження етичних стандартів, недопущення дискримінації та забезпечення гендерного балансу.

Внаслідок судової реформи 2016 року у Державі існує два Верховних Суди, судді вищих спеціалізованих (касаційних) судів, як і судді Верховного Суду України, безпричинно усунені від професійної діяльності. Бездіяльність з боку найвищих державних інституцій у питанні законодавчого врегулювання правого статусу суддів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих (касаційних) судів¹, фактичне ігнорування з грудня 2017 року існування проблеми, продемонстрували зневагу до авторитету суддів та замасковане нівелювання основних гарантій незалежності судової влади.

З 15 грудня 2017 року в зв'язку з припиненням діяльності Верховного Суду України та вищих спеціалізованих (касаційних) судів, які відповідно до ст. 125 Конституції України були вищими судами відповідної спеціалізації, ми припинили здійснення судочинства. На сьогодні ми є суддями за юридичним статусом, які позбавлені можливості здійснювати свої повноваження оскільки фактично ми є суддями без суду. При цьому, з огляду на законодавчі обмеження, ми не можемо займатись іншою оплачуваною роботою, наприклад бути адвокатом, обіймати посади в державних органах тощо.

Таке недопущення до професії триває майже три роки та негативно впливає на наше професійне і на приватне життя. Весь цей час ми не просто усунуті від виконання повноважень судді. Ми виключені із професійного

¹ За 2019-2020 роки суддями вищих спеціалізованих судів направлено близько 30 звернень до Президента України, Верховної Ради України, Вищої ради правосуддя тощо.

спілкування, оскільки не можемо брати участь у інших заходах, в яких традиційно судді беруть участь (круглі столи, конференції, спільні з іншими фахівцями у галузі права зустрічі для обговорення питань правозастосування). Ми позбавлені права захищати свої права на рівні суддівського самоврядування, оскільки нас позбавили права участі у формуванні Ради суддів України. Делегатів наших судів не визнавали повноважними учасниками з'їзду суддів. Навіть Національна школа суддів України на наше звернення щодо забезпечення проходження періодичного підвищення кваліфікації, відмовила із посиланням на невизначеність нашого статусу.

Й хоча частина суддів підтвердили здатність здійснювати правосуддя у відповідних касаційних судах, що входять до складу Верховного Суду, нас не допускають до професії та, позбавивши робочих місць, нараховують суддівську винагороду за законом, який втратив чинність².

Запровадженими змінами до Конституції України (щодо правосуддя)³ передбачено перехід до трирівневої судової системи, а у нормах розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону «Про судоустрій і статус суддів»⁴ міститься положення про утворення Верховного Суду за результатами конкурсу на посади суддів Верховного Суду у відповідних касаційних судах (п. 4).

На підставі таких законодавчих змін усі судді Верховного Суду України та судді вищих спеціалізованих (касаційних) судів фактично втратили свої посади, при цьому не з моменту набрання такими змінами чинності – 30 вересня 2016 року, а з 15 грудня 2017 року – моменту початку діяльності «нового» Верховного Суду, про утворення якого досі відсутній відповідний розпорядчий акт, як того вимагає ст. 126 Конституції України.

Разом із тим у порушення вимог підпункту 3 пункту 16-1 Перехідних положень Конституції України та рекомендацій Венеціанської комісії щодо трансформації вищих спеціалізованих судів у підрозділи Верховного Суду України⁵, можливість продовження здійснення повноважень як судді касаційного суду для суддів вищих спеціалізованих суддів, що призначені на посади безстроково, була поставлена в залежність від результатів участі на загальних засадах у конкурсі на заміщення «вакантних» посад у Верховному Суді, конкуруючи із всіма іншими кандидатами (як судьями не касаційних судів, так і кандидатами, які ніколи не обіймали посади суддів).

Отже, Держава запровадила законодавство, яким автоматично припинила наші повноваження без проведення оцінки здатності їх виконання та видання відповідного розпорядчого акту, що становить порушення легітимних очікувань, які ґрунтувались на чинному законодавстві України та міжнародних стандартах⁶, зокрема Ради Європи, стосовно незалежності суддів.

² Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 10.07.2010 року №2453-IV.

³ Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 02.06.2016 р. № 1401-VIII

⁴ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016р. № 1402-VIII

⁵ Висновок CDL-AD(2010)003, 16 березня 2010 року, параграфи 20-21;

Висновок CDL-AD(2015)027, 26 жовтня 2015 року, параграф 11;

Висновок 803/2015 CDL-PI(2015)016 від 23-24 жовтня 2015 року параграфи 19-20.

⁶ Основні принципи незалежності судових органів (Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року);

Відповідно до міжнародних стандартів забезпечення терміну перебування на посаді та незмінюваності - ключові елементи принципу незалежності суддів. Конституцією України гарантовано перебування на посаді судді до часу обов'язкового виходу у відставку⁷. Призначення на посаду на постійній основі має бути призупинене лише у випадках значного порушення дисциплінарних або кримінальних положень, визначених законом, або якщо суддя більше не може виконувати суддівські функції. Достроковий вихід судді у відставку повинен бути можливим лише на прохання цього судді або у зв'язку зі станом здоров'я. Суддя не може отримати нове призначення або бути переведеним на іншу судову посаду без його згоди на це, крім випадків, коли щодо нього вживаються дисциплінарні санкції або здійснюється реформування в організації судової системи⁸.

Про дотримання принципу незмінюваності суддів, що є складовою конституційної гарантії незалежності суддів, неодноразово наголошувалось у рішеннях Конституційного Суду України⁹.

У контексті тлумачення, наданого Конституційним Судом України у справі № 1-1/2010 щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження»¹⁰, судді вищих спеціалізованих судів з моменту призначення були судьями касаційних судів. Після реформи 2016 року відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Верховний Суд здійснює повноваження суду касаційної інстанції для чого в його складі було утворено касаційні суди відповідної спеціалізації.

У конституційному поданні від 5 жовтня 2016 року Верховного Суду України¹¹ порушувалось питання й щодо суддів вищих касаційних судів, проте Конституційний Суд України утримався від розгляду цього питання і зосередився виключно на статусі суддів Верховного Суду¹².

Попри мовчання Конституційного Суду щодо статусу суддів ліквідованих вищих спеціалізованих (касаційних) судів, його висновки і підхід також є

- Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів (Прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1889 року);

- Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (Перша світова конференція по незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 рік);

- Загальна (універсальна) хартія судді (Схвалена Міжнародною асоціацією суддів 17 листопада 1999 року, Тайпей (Тайвань);

- Європейська хартія про статус суддів (8-10 липня 1998 року);

- Висновки Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи "Про стандарти незалежності судових органів та незмінюваності суддів" (№ 1 (2001);

- Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки.

⁷ Пункт 16¹ Перехідних положень Конституції України: 3 дня набрання чинності Законом України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)": 3) судді, які обрані судьями безстроково, продовжують здійснювати свої повноваження до звільнення або до припинення їх повноважень з підстав, визначених Конституцією України.

⁸ Пункти 49, 50, 52 Рекомендації № R (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки.

⁹ Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020, п. 13.

¹⁰ Рішення Конституційного Суду України від 10.03.2010 року № 8рп-2010 у справі № 1-1/2010 щодо офіційного тлумачення термінів "найвищий судовий орган", "вищий судовий орган", "касаційне оскарження", які містяться у статтях 125, 129 Конституції України.

¹¹ Конституційне подання Верховного Суду України щодо відповідності (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 2 червня 2016 року N 1402-VIII "Про судоустрій і статус суддів" статті 6, частинам першій і другій статті 8, частині другій статті 19, частинам першій і другій статті 24, частинам першій і другій статті 55, частинам першій, п'ятій і шостій статті 126 Конституції України.

¹² Рішення Конституційного Суду України від 18.02.2020 р. № 2-р/2020.

релевантним до ситуації, в якій опинились судді вищих спеціалізованих (касаційних) судів, та обумовлюють розумне очікування нашого переведення до відповідних касаційних судів, утворених у складі Верховного Суду, що узгоджується з конституційними гарантіями. Зокрема, таке очікування ґрунтується на підході, який було застосовано Конституційним Судом у згаданому рішенні 2-р/2020. Порівняння повноважень вищих касаційних судів та касаційних судів, утворених у складі Верховного Суду, свідчить, що фактично реформування не призвело до ліквідації касаційних судів як інституту, оскільки такі суди залишилися з тими ж повноваженням як складові елементи структури Верховного Суду.

На необхідність дотримання відповідних європейських стандартів незалежності судової влади у ході судової реформи у чергове наголосила Венеціанська комісія у висновку від 9 жовтня 2020 року щодо законопроекту № 3711 «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»¹³.

Зокрема, такі принципи (стандарты) як чіткість, передбачуваність, послідовність та узгодженість законодавчої бази, а також стабільність законодавства¹⁴; правовладдя¹⁵; незмінюваності¹⁶; можливість переведення проти волі судді лише у виняткових випадках (дисциплінарна, кримінальна відповідальність)¹⁷, закріплені не лише у висновках Венеціанської комісії, а й у висновках Консультативної ради європейських суддів та рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи, рішеннях Європейського суду з прав людини та Рішеннях Суду Справедливості Європейського Союзу.

Нажаль, наведені стандарти залишилися на папері, а положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до цього часу не відновлюють наше право здійснювати повноваження та містять норми прямої дискримінації за професійною ознакою суддів вищих спеціалізованих (касаційних) судів, у тому числі наших колег у відставці. Зокрема, регулювання розміру суддівської винагороди залежить від інстанційного статусу судді, який у діючій редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» для суддів вищих спеціалізованих (касаційних) судів не визначений. Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду у ряді справ¹⁸ щодо суддівської винагороди висловив правову позицію, за якою на суддів вищих спеціалізованих судів не поширюються гарантії незалежності судді у вигляді суддівської винагороди за

¹³ Висновок від 9 жовтня 2020 року CDL-AD (2020) 022-2, п. 72.

¹⁴ Висновок № 969/2019 CDL (2019) 027 від 09 грудня 2019 року, п. 13.

¹⁵ Висновок CDL-AD(2016)007 від 18 березня 2016 року, п. 80.

¹⁶ Висновок № 966/2019 CDL-AD (2019) 020 від 14 жовтня 2019 року;

CDL-AD(2012)001 від 16-17 березня 2012 р. п. 111;

CDL-PI(2015)016 від 23-24 жовтня 2015 року п. 37;

Рішення Суду Справедливості Європейського Союзу в справі № C-192/18 «Commission v. Poland» («Комісія проти Польщі»); Висновок № 1 (2001) КРСС щодо стандартів незалежності судової влади та незмінності суддів;

Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухваленою 17 листопада 2010 року;

Висновок № 18/2015 від 16 жовтня 2015 року КРСС «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії» п. 2.

¹⁷ № 969/2019 CDL (2019) 027 від 09 грудня 2019 року, п. 38.

¹⁸ Постанова ВС КАС від 14.07.2020 року у справі №826/13405/17; <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90367006>

нормами Закону № 1402-VIII, який не передбачає у судовій системі України відповідних вищих судів.

Ми єдині в Україні судді, які позбавлені права вийти у відставку на умовах діючого Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Від розміру нашої суддівської винагороди залежить розмір довічного грошового утримання суддів у відставці, які на сьогодні позбавлені права на перерахунок раніше призначеного щомісячного довічного грошового утримання відповідно до порядку, визначеного частиною 4 статті 142 діючого Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Свідоме допущення прямої дискримінації в галузі праці (що є порушенням статті 14 Європейської конвенції з прав людини та вимог Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»), а також неприкрите ігнорування з боку найвищих державних інституцій необхідності вирішення проблеми змусили озвучити її перед Європейський судом з прав людини¹⁹.

Відповідно до рішення Комітету з питань правової політики Верховної Ради України розпочала роботу робоча група щодо розробки законопроекту про врегулювання питання суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів.

Направляємо Вам пропозиції членів робочої групи - суддів вищих спеціалізованих судів, що напрацьовані за наслідками обговорення ключових питань на засіданні, що відбулося 14 грудня 2020 року, для ознайомлення та висловлення позиції Всеукраїнської громадської організації «Асоціація суддів України».

Додаток:

Пропозиції із поясненнями щодо законодавчого врегулювання статусу суддів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів.

З повагою, члени робочої групи
щодо розробки законопроекту про врегулювання
питання суддів Верховного Суду України та
суддів вищих спеціалізованих судів

суддя Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ

Є. Євграфова

суддя Вищого адміністративного суду України

С. Головчук

Контакти для зв'язку та листування:
суддя Євграфова Єлизавета Павлівна
yv.elisa@gmail.com

суддя Головчук Світлана Володимирівна
s.golovchuk@gmail.com

¹⁹ У вересні 2020 року до Європейського суду з прав людини суддями подано 29 заяв.